

Ilustroval Musa

Edgar
ALLAN
POE

JÁMA & KYVADLO
a jiné povídky

Jáma a kyvadlo a jiné povídky

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Edgar Allan Poe

Jáma a kyvadlo a jiné povídky – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Ilustroval Musa

Edgar
Allan
Poe

JÁMA A KYVADLO
& jiné povídky

Illustrations © Lukáš Musil, 2017

© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2023

ISBN tištěné verze 978-80-7683-390-6

ISBN e-knihy 978-80-7683-404-0 (1. zveřejnění, 2023) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7683-405-7 (1. zveřejnění, 2023) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7683-403-3 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

Medailon

Egli è vivo e parlerebbe se non osservasse
la regola del silenzio.¹

— *nápis pod italským obrazem sv. Bruna*

1 (it.) Je živý a mluvil by, kdyby nezachovával příkaz mlčení.

Má horečka byla velmi prudká a trvala dlouho. Všechny léky, jichž bylo možné dostat v pusté apeninské krajině, jsem vystřídal bez účinku. Můj sluha a jediný průvodce v osamělém zámku byl příliš nervózní a neobratný, než aby se odvážil pustit mně krev, které jsem ostatně pozbyl už příliš mnoho za střetnutí se zbojníky. Ani jsem nesměl bez nebezpečí svolit k tomu, aby mne opustil a zašel vyhledat pomoc.

Nakonec jsem si vzpomněl na balíček opia, jež jsem měl spolu s tabákem ve skříňce s dýmkou, neboť v Cařihradě jsem si navykl kouřit tabák s touto omamnou látkou. Pedro mi podal skříňku. Hledal jsem a našel nar-kotikum. Ale odděluje už dávku opia, uznal jsem za nutné uvažovat. Kouří-li se, nezáleží, kolik si ho člověk vezme. Zpravidla jsem hlavičku dýmky naplnil do poloviny opiem smíšeným se stejnou dávkou rozkrájeného tabáku. Často se stávalo, že jsem vykouřil všecku tuto směs a nepocítil zvláštních účinků; jindy zas, sotvaže jsem vykouřil dýmku asi ze dvou třetin, přiměly mne příznaky duševního rozrušení, jež byly někdy i znepokojivé, abych přestal. Ale účinku přibývalo jen pozvolna, což mne zbavovalo obavy z nebezpečí.

Ale teď jsem stál před jiným případem. Nikdy předtím jsem opia nepožil. Příležitostně jsem užíval laudanum a morfium a v těchto případech jsem neměl proč váhat. Ale nikdy jsem neviděl, jak se zachází s tímto jedem v tuhém stavu. Pedro věděl o množství, jehož se užívá, právě tolik co já, a tak jsem byl odkázán zcela na odhad. Přece však jsem necítil zvláštní nepokoj, neboť jsem se odhodlal postupovat zvolna. Chtěl jsem si vzít nejprve velmi slabou dávku. Kdyby se ukázala neúčinnou, chtěl jsem ji opětovat, a to potud, až poznám, že horečka ustupuje anebo že podléhám spánku, jehož jsem tolik potřeboval a který mé rozrušené smysly postrádaly skoro už celý týden. Patrně to bylo právě toto značné rozrušení smyslů, otupující delirium, které mne krušilo a zabránilo mi, abych postřehl zmatek svých myšlenek, jež mne oslnil tak, že jsem nebyl s to rozlišovat věci velké od malých, neboť jsem neměl měřítko k srovnání.

Neměl jsem v onom okamžiku ani nejmenší tuchy, že to, co mám za velmi malou dávku tuhého opia, je ve skutečnosti dávka přemrštěná. Naopak, dobře se pamatuji, že jsem směle soudil, že je třeba vzít dávku v poměru

k celé zásobě, již jsem měl. Dávka, kterou jsem posléze požil, a to beze všeho strachu, byla patrně velmi malým drobkem kusu, jež jsem držel v ruce.

Zámek, do něhož se můj sluha odvážil dobýti násilím, protože mně nechtěl dovolit při mém zoufalém poranění prožít noc na volném vzduchu, byl jednou z oněch budov, zároveň chmurných a nádherných, které se odnepaměti mračí v Apeninách; a mračí se právě tak ve skutečnosti, jako v obrazovnosti paní Radcliffové. Podle vši patrnosti byl dočasně a teprve nedávno opuštěn.

Ubytovali jsme se v jednom z nejmenších a ne tak nádherně zařízených pokojů. Byl v odlehlé vížce budovy. Jeho ozdoby byly skvělé, ale ošuntělé a starodávné. Jeho zdi byly ověšeny čalouny a zdobeny rozmanitými a roztodivnými erby a trofejemi, jakož i neobyčejným množstvím velmi živých moderních obrazů v rámech s bohatě zlacenými arabeskami.

Tyto obrazy, které visely nejen na hlavních plochách stěn, ale i v mnoha koutech, jež si podivná architektura zámku nedokázala odpustit, mne – snad účinkem počínajícího deliria – začaly neobyčejně zajímat. Takže jsem požádal Pedra, aby uzavřel těžké okenice pokoje, protože byla už noc, aby rozsvítil svíčky na vysokém svícnu, který stál v hlavách mé postele, a aby naprosto rozhrnul řasnaté záclony z černého sametu, jež postel obklopovaly. Přál jsem si, abych se mohl oddat ne-li spánku, tak aspoň střídavému pozorování těchto obrazů a pročitání drobného svazku, který jsem našel na podušce a jež obsahoval posudky a popisy obrazů.

Dlouho, dlouho jsem četl – a oddaně, oddaně jsem zíral. Rychle a slavně mýjely hodiny a nastala hluboká půlnoc. Když se mi pak poloha svícnu znelíbila, natáhl jsem s námahou ruku, než abych vyrušil svého spícího sluhu, a umístil svícen tak, aby jeho paprsky padaly plněji na knihu.

Ale věc způsobila naprosto neočekávaný účinek. Paprsky četných svíček (a bylo jich mnoho) dopadaly teď do výklenku pokoje, který až dosud byl zastřen v hlubokém stínu jednou z pelestí lůžka. Takto jsem spatřil živě osvětlený obraz, naprosto nepovšimnutý. Byla to podobizna dívky dozrávající v ženu.

Pohlédl jsem na obraz kvapně a pak jsem zavřel oči. Proč jsem to učinil, nebylo na první ráz patrné ani mému vlastnímu postřehu. Ale zatímco

má víčka zůstávala takto uzavřena, promýšlel jsem důvody, proč jsem je přimhouřil. Byl to impulsivní pohyb, abych získal čas myslet, zjistit, že můj zrak mne nezklamal, uklidnit a podrobit svou obraznost, abych pozoroval střízlivěji a jistěji. Za krátkou chvíli jsem opět na obraz upřeně pohlédl.

Že jsem teď viděl správně, o tom jsem nemohl a nechtěl pochybovat, neboť první záblesk svíček na plátně rozptýlil, jak se zdálo, ospalou strnulost, jež se plížila do mých smyslů, a probudil mne naráz k plnému vědomí.

Jak jsem pravil, byla to podobizna mladé dívky. Byla to pouze hlava a ramena, jak tomu bývá u medailonů; malována silně ve stylu oblíbených hlav Sullyových. Paže, ňadra, ba i konce světlých vlasů přecházely nepozorovatelně do neurčitého, ale hlubokého stínu, který tvořil pozadí celku. Rámec byl oválný, skvostně zlacený a zdobený maurským filigránem. Jako umělecké dílo nemohlo být nic obdivnějšího než obraz sám. Ale nebylo to ani provedení díla, ani nesmrtelná krása tváře, co mne tak náhle a tak prudce pohnulo. Je také vyloučeno, že by má obraznost, vzrušená ze svého polospánku, pojala omylem tvář obrazu za hlavu živé osoby. Spatřil jsem přece okamžitě zvláštnosti malířské školy i rámování – a to muselo rázem takovou představu zahnat.

Přemýšlel jsem teď vážně o těchto věcech a setrval asi hodinu polosedě, pololeže se zrakem upřeným na podobiznu. Konečně se mi zdálo, že jsem porozuměl pravému tajemství jejího účinku, a sklesl jsem nazpět do postele. Shledal jsem kouzlo obrazu v naprosté životnosti výrazu, který mne prve ohromil, poté zmátl, uchvátil a zděsil. S hlubokým a posvátným ostychem jsem umístil svícen opět do jeho původní polohy. Odstraniv takto předmět svého rozrušení z dohledu, vyhledal jsem dychtivě svazek, jenž popisoval obrazy a jejich příhody. Připadnuv na číslo, které označovalo oválnou podobiznu, četl jsem tam tato neurčitá a podivná slova: „Byla dívkou nejvzácnější krásy a právě tak rozmilá jako veselá. Však zlá byla chvíle, kdy spatřila a zamilovala si malíře a pojala jej za muže.“

On – vášnivý, hloubavý, přísný – měl již jednu nevěstu: své umění. Ona – sama záře a úsměv, bujará jak koloušek, milující a laskající všechny věci s výjimkou jedině: umění, které bylo její sokyní; obávala se palety a štětců a jiných protivných nástrojů, které ji zbavovaly pohledu na jejího milence.

Byla to tedy strašná věc pro tuto paní, když slyšela malíře mluvit o jeho žádosti, že zobrazí i svou mladou nevěstu. Ale byla pokorná a poslušná a seděla oddaně po mnoho týdnů v tmavé vysoké komůrce ve věži, kam světlo dopadalo na bledé plátno jenom z nadhlaví.

Ale on, malíř, planul pro své dílo a nepřestával na něm pracovat po dlouhé hodiny a dlouhé dny. Byl to vášnivý, divý a zádumčivý muž, který se zahloubával do snění, takže nechtěl vidět, že světlo, jež tak příšerně padalo do této osamělé věže, mořilo zdraví a ducha jeho nevěsty. Všichni ji viděli vadnout, jenom on ne.

Přesto se usmívala pořád dál, protože viděla, že malíř, který měl velkou slávu, se s vroucí a horoucí rozkoší vžil do svého díla a pracoval dnem a nocí, aby vymaloval tu, jež ho tak milovala, která se však stávala den za dnem zemdlejší a slabší.

A vskutku, kdo zřel tu podobiznu, mluvil tichými slovy o věrnosti podobý jako o mocném divu a důkazu malířovy dovednosti, právě tak jako o jeho hluboké lásce k té, kterou tak nadmíru dobře maloval.

Ale posléze, když se práce blížila ke konci, nikdo už nebyl do věže vpouštěn. Malíř zdívousil vroucností svého díla a zřídka odvracel oči od plátna, a to jen proto, aby pohlédl na tvář své ženy. A nechtěl vidět, že barvy, jež kladl na plátno, byly snímány z líček té, která seděla vedle něho.

A když minulo mnoho týdnů a k dokončení díla zbývalo málo, pouze jediný rys na ústech a jediný nádech na očích, duch paní opět vzplál jako plamen v nitru lampy.

A pak byl rys hotov a nádech nanesen – a malíř na okamžik stanul ve vytržení před dílem, které vykonal. Ale v nejbližší chvíli, dále zíraje na obraz, začal se chvět, velmi zbledl a v úděsu hlasitě zvolal: ‚Toť opravdu život sám!‘ Pak se náhle obrátil na svou milenkou – byla mrtvá!“

Černý kocour

Neočekávám a ani od vás nežádám, abyste této z nejpříšernějších, ale také nejjednodušších povídek, jež hodlám psát, uvěřili. Bylo by opravdu šílenství toto žádat, protože i mé vlastní smysly se brání vydat svědectví. A přece nejsem šílený ani se mi nic nezdálo – tím jsem si jist. Zítra však musím zemřít, a proto chci dnes zbavit svou duši těžkého břemene. Nejprve hodlám jasně a stručně, beze všech dalších úvah seznámit svět s řadou událostí v mé domácnosti. Jak se tyto události dále rozvíjely, začínaly mi působit zděšení, muka – a nakonec mě zničily. Nechci se však snažit, abych pro ně našel nějaké vysvětlení. Nepůsobily mi nic jiného než hrůzu. Jiným lidem se snad budou zdát méně hroznými a více podivnými. Snad se některému pozdějšímu mozku podaří vysvětlit jako běžnou, všední věc to, co se mi nyní jeví jako přelud. Snad rozvážněji a logičtěji myslící duch, nepodléhající tak rychle vznětlivosti jako já, neuvidí ve věcech, o nichž mohu vypravovat jenom s hrůzou a děsem, nic jiného než zcela obyčejnou řadu příčin a následků.

Od dětství jsem byl znám pro svou poddajnou a přívětivou povahu. Má něžnost dokonce byla odedávna příčinou posměchu ze strany mých druhů. Zejména jsem choval zvláštní zálibu pro zvířata, a proto mne rodičovská shovívavost dovolovala chovat velký počet mazlíčků. S nimi jsem trávil mnoho chvil a nejvíce štěstí mi přinášelo, když jsem je krmil a laskal. Čím více jsem dorůstal, tím více se vyvíjela tato vlastnost mé povahy, a když jsem dospěl v muže, stal se mi tento rys hlavním pramenem zábavy. Lidem, kteří si někdy oblíbili věrného a chytrého psa, nemusím vysvětlovat, jak zvláštní druh uspokojení z takovéto náklonnosti plyne. Nezištná a obětavá oddanost zvířete musí dojímat zejména toho, kdo měl často příležitost zakusit bídnost přátelství a nestálou věrnost ze strany člověka.

Oženil jsem se dost záhy a byl jsem velice potěšen, když jsem podobný cit shledal též u své ženy. Jakmile zpozorovala mou zálibu v domácích zvířatech, chápala se každé příležitosti, aby mi opatřila právě ty nejpříjemnější druhy. Takže jsme měli ptáky, zlatou ryбку, krásného psa, králíky, malou opici a kočku.

Tato kočka byla nápadně velké a krásné zvíře, úplně černá a úžasně chytrá. Vzhledem k této inteligenci má žena, která věřila na pověry, často

připomínala starý lidový názor, podle něhož jsou všechny černé kočky přestrojené čarodějnice. Ne že by to má žena myslela doopravdy; neuvádím tuto věc z jiného důvodu, než že jsem si na ni právě nyní náhodou vzpomněl.

Pluto – tak se kočka jmenovala – byl mým miláčkem i společníkem. Sám jsem ji krmil a ona sledovala v domě každý můj krok. Jen stěží jí bylo možno zabránit, aby za mnou nevyběhla na ulici.

Naše přátelství takto trvalo léta. Mezitím však nastal v mé letoře či mém charakteru (a to přiznávám s uzarděním) výrazný zvrat k horšímu. Má rozmrzelost rostla den ke dni, stával jsem se popudlivějším a bezohlednějším k pocitům jiných. I ke své ženě jsem se počal chovat hrubě, ba i tělesného násilí jsem se na ní posléze dopustil. Rozumí se, že změnu nálady pocítilo také hejno mých miláčků. Nejenže jsem je zanedbával, ale začal jsem je týrat. Leč k Plutovi jsem zachovával aspoň tolik ohledu, že jsem mu neubližoval, jakkoli jsem se nerozpakoval tak činit králíkům, opicím, ba i psu, když mi je náhoda nebo jejich vlastní oddanost přivedla do cesty. Má choroba nade mnou vítězila víc a více – neboť jakou nemoc lze srovnat s alkoholismem? Vposledku začal moji špatnou náladu pocíťovat i Pluto, jenž stárl, následkem čehož se stával poněkud rozmarným.

Jednoho večera, když jsem se vrátil notně opilý domů ze své oblíbené krčmy ve městě, domníval jsem se, že se mi kočka vyhýbá. Chytil jsem ji, přičemž mi – bezpochyby z obavy před mou prudkostí – způsobila svými zuby na ruce malou ránu. V okamžiku se mne zmocnila vskutku démonická zuřivost, taková, že jsem sám sebe nepoznával. Jako by ze mne má vlastní povaha vystoupila a teď mi každou žilkou škubala víc než ďábelská a kořalkou roznícená vzteklost. Vyňal jsem z kapsy perořízek, rozevřel jej, popadl jsem ubohé zvíře za chřtán – a chladnokrevně jsem mu vypíchl jedno oko. Zatímco tuto prokletou hanebnost popisuji, probíhá mnou stud a odpor.

Když jsem se následujícího jitra probral z výparů nočního hýření k rozumu, pocítil jsem nad svým zločinem napůl hrůzu, napůl výčitky. Byl to však jen matný a prchavý dojem, který se hlubiny mé duše ani nedotkl. Od dal jsem se znovu nestřídmosti a víno spláchlo brzo veškerou vzpomínku na tento skutek.

Zatím se kočka pomalu zotavovala. Důlek po ztraceném oku ovšem skýtal děsný pohled, avšak nezdálo se, že by zvíře pociťovalo bolest. Procházel se po domě jako dříve, vždy však zděšeně prchlo, když jsem se k němu přiblížil. Ze své někdejší záliby mi zbylo ještě tolik, že mne tento zřejmý odpor tvora, který mi kdysi byl tak věrně oddán, bolestně dojímal. Netrvalo to však dlouho a tento pocit ustoupil pocitu rozhořčení. K tomu, aby byl můj pád dovršen a zpečetěn, jsem se záhy oddal démonu zvrácenosti. S tímto termínem filozofie nepočítá. Přesto však jsem přesvědčen tak jistě, jako že je má duše nesmrtelná, že tento stav je jednou z vrozených pohnutek, jež pohánějí lidské srdce – že náleží k nejprvotnějším popudům, které určují charakter člověka. Kdo se stokrát nepřistihl při nízkém nebo pošetilem skutku, jehož se nedopustil z jiného důvodu než proto, že se to nemá? Nemáme-li přes své nejlepší přesvědčení neustálou potřebu porušovat zákon jenom proto, že nás ono zakázané ovoce dráždí? Jak jsem pravil, zmocnil se mne tento druh odporu, aby mou záhubu dokonal. Tato nevyzpytatelná a sebetráznivá touha duše – odporující své vlastní, lepší podstatě, nutkající páchat bezpráví jen pro bezpráví – mne pobízela, abych nevinnému zvířeti ubližoval dál a svou podlost posléze dokonal. Jednoho jitra jsem vzal osidlo, chladně jím sevřel kočce hrdlo a pověsil ji na větev stromu. Oběsil jsem to zvíře v proudu slz a s nejtrpčími výčitkami svědomí; oběsil jsem je, ačkoli jsem věděl, že mne milovalo a hluboce jsem cítil, že mi nezavdalo žádnou příčinu k trýznění; oběsil jsem je, poněvadž jsem věděl, že tím se dopouštím hříchu, ba snad smrtelného hříchu, jenž může ohrozit mou nesmrtelnou duši tak, že by ji – je-li to vůbec možné – na věky zbavil nekonečné milosti nejvyššího milosrdného a nejvyššího spravedlivého Boha.

Následující noci po dni, kdy jsem tento hnusný skutek provedl, mne ze spánku náhle vyděsil křik, že hoří. Záclony u mé postele již byly v plamelech – celý dům byl v plamelech! Jen stěží jsme unikli, má žena, sluha a já, z ohnivě zkázy. Vše bylo zničeno. Všechno mé jmění bylo to tam a já od této chvíle propadl zoufalství.

Naprosto nejsem slabochem, abych snad dokazoval nějakou příčinnou souvislost mezi tímto dopuštěním a onou hanebností, jíž jsem se dopustil.

Avšak sděluji tu jakýsi řetěz faktů a nerad bych přitom pominul jediného článku. Den po té nešťastné noci jsem šel ke spáleništi. Všecky zdi byly zbořeny – kromě jediné. Ta, která zůstala, byla nepřítliš silná přepážka, jež asi uprostřed rozdělovala dům a o níž se opíralo záhlaví mé postele. Omítka na tomto místě zůstala nápadně ušetřena vlivů ohně, což bylo dáno nedávným nátěrem. Před touto zdí se shromáždil hustý dav a mnoho přítomných obracelo svou pozornost na jedno místo, jež si přesně a horlivě prohlíželi. Slova jako „Nepochopitelné!“ či „Podivné!“ a jiná podobná zvolání vzbudila moji zvědavost. Přistoupil jsem blíže a zahlédl na bíle natřeném povrchu zdi jakoby v basreliéfu vyrytou gigantickou kočku. Obrysy byly provedeny s pečlivostí vsutku neobyčejnou – a zvíře mělo kolem krku provaz.

Při prvním pohledu na tento přelud – za něco jiného jsem to přece nemohl pokládat – jsem byl údivem i zděšením bez sebe. Posléze mi však přispěchal rozum na pomoc. Vzpomněl jsem si, že zahrada, v níž jsem kočku oběsil, přiléhala přímo k domu. Jakmile tedy vznikl poplach, zahrada se okamžitě naplnila lidmi a někdo zvíře podle všeho odřízl z větve a hodil je otevřeným oknem do mého pokoje, chtěje mne nepochybně probudit. Když se ostatní zdi zřítily, musela nějaká náhoda vtlačit oběť mé ukrutnosti hlouběji do čerstvé omítky. Vápno v žáru plamenů a čpavek zdechliny pak dokončily obraz, jaký jsem právě viděl.

Jakkoliv jsem si tuto rozčilující událost rychle srovnal ve svém mozku, nikoli však ve svém svědomí, moje fantazie byla pobouřena. Po celé měsíce jsem se nedovedl zbavit toho kočičího strašidla a v mezidobí se do mé mysli vrátil neurčitý pocit, jenž připomínal výčitky svědomí – avšak nebyly to výčitky. Začal jsem dokonce litovat ztráty zvířete a počal jsem se v bídných zákoutích, kam jsem nyní nejčastěji docházel, ohlížet po novém miláčkovi téhož druhu a prvnímu alespoň trochu podobnému, který by mi ztrátu nahradil.

Jednou v noci, sedě téměř beze smyslů v jakési lotrovské skrýši, upoutal náhle moji pozornost jakýsi černý předmět, choulící se na obrovském sudu rumu nebo kořalky, z kterých se většinou skládalo zařízení místnosti. Hleděl jsem upřeně několik minut na vršek sudu a nejvíce mne naplňovalo

úžasem, že jsem předmět na něm spočívající dříve nezpozoroval. Přistoupil jsem k němu a dotkl se ho rukou. Byla to černá kočka, nesmírně veliká – tak veliká jako Pluto, kterému se až na jediné znamení neuvěřitelně podobala. Pluto neměl na celém těle ani jediného bílého chlupu. Tato kočka však měla přes svou hrud' velikou, rozmazanou bílou skvrnu.

Jakmile jsem se ho dotkl, zvíře okamžitě vstalo, počalo hlasitě příst, třelo se o moji ruku a zdálo se být velice potěšeno mou pozorností. To bylo zvíře, jaké jsem hledal. Učinil jsem ihned výčepnímu nabídku, abych zvíře získal. Ten si však na ně nečinil žádný nárok – jelikož o kočce nic nevěděl a nikdy předtím ji nespatriil.

Hladil jsem ji, a když jsem chtěl odejít, projevilo zvíře zájem mne následovat. Dovolil jsem mu to, a ubíraje se dále, shýbal jsem se chvílemi, abych je pohladil. Došli jsme domů a kocour ihned zdomácněl a stal se též velkým mazlíčkem mé ženy.

Já jsem však brzy pocítil, že se mi zvíře začíná protivit. Nastal tedy pravý opak toho, co jsem očekával. Nevím, jak a proč se to stalo, avšak jeho zřejmá příchyllost mi byla nepříjemnou a protivila se mi. Ponenáhlu se tyto pocity nelibosti a odporu změnilly v trpkou nenávisť. Kočce jsem se vyhýbal a jakýsi pocit studu a vzpomínka na mé dřívější ukrutnosti mne zdržovaly od toho, abych ji tělesně pokáral. Tak uplynulo několik neděl, aniž bych ji byl uhodil anebo týral jiným způsobem. Znenáhla však – velice znenáhla – jsem na ni hleděl s nevýslovným odporem a mlčky jsem prchal z její přítomnosti jako před jedovatým dechem moru.

Nejvíce rozněcovalo můj odpor ke zvířeti, že jsem hned téhož jitra, kdy jsem je přivedl domů, zpozoroval, že mu tak jako Plutovi chybí jedno oko. Pro mou ženu však byla tato okolnost o důvod více, aby kočku milovala. Jak jsem již podotkl, měla velikou příchyllost ke zvířatům, jež byla kdysi též vynikající vlastností mé povahy a zřídlem mnoha mých nejprostších a nejčistších radostí.

Čím silněji se mi však kočka oškivila, tím ve mně nalézala větší zalíbení. Sledovala každý můj krok s dotěrnou vytrvalostí, kterou si čtenář jen stěží dovede představit. Kamkoli jsem se posadil, chtěla vlézt pod židli nebo

mi na klín a zahrnovat mne svým protivným lichocením. Když jsem chtěl odejít, připletla se mi pod nohy, div jsem neupadl, anebo zařala své dlouhé a ostré drápy do mých šatů a vyšplhala mi až na prsa. Jakkoli jsem měl při těchto okamžicích chuť jedinou ranou zvíře zabít, přece mne vždycky cosi zdrželo; částečně to byla vzpomínka na můj dřívější zločin, hlavně však, a to přiznávám raději hned, skutečná bázeň, kterou jsem před ním pociťoval.

Moje bázeň nespočívala v tom, že bych se obával, aby mi zvíře nezpůsobilo nějaké větší tělesné poranění, a přece si nevím rady, jak jinak tento svůj pocit vysvětlit. Vskutku se stydím přiznat – ano, i v této zločincově cele se stydím přiznat –, že hrůza a zděšení, které mi zvíře nahánělo, byly stupňovány pouhopouhou chimérou. Žena mne upozorňovala na tvar bílé skvrny v chlupech, o níž jsem podotkl, že to byl jediný patrný rozdíl mezi tímto podivným zvířetem a Plutem, kterého jsem usmrtil.

Čtenář se snad ještě pamatuje, že toto znamení, i přestože pokrývalo celou hrud', mělo původně velice neurčité obrysy. Leč ve zcela pozvolných, téměř nepatrných postupech, jež se můj rozum snažil zavrhnout jako zdánlivé, vystoupilo nyní toto znamení s hroznou zřetelností svých obrysů. Představovalo nyní věc, kterou se děsím vyslovit, a to bylo příčinou mého odporu i mé bázně, důvodem, proč bych se byl rád té kočičí příšery zbavil, jen kdybych si troufal! Toto znamení dostalo podobu, jak říkám, hnusné a příšerné věci – šibenice! Ó, smutný a strašlivý nástroj hanby i zločinu, duševních muk a smrti!

Jaký jsem to byl nyní bídák, bídák nad všechny meze lidské bídy! Pouhé nerozumné zvíře, jehož druha jsem zpupně zabil, toto nerozumné zvíře mi připravovalo, mně, člověku stvořenému podle obrazu věčného Boha, tolikerou nesnesitelnou trýzeň. Běda, neměl jsem už nikdy poznat požehnaného klidu – ani ve dne, ani v noci! Zvíře mne po celý den ani na okamžik neopouštělo a v noci jsem každou hodinu prudce procítal s nevýslovnou úzkostí ze strašlivých snů, abych cítil na tváři dech té příšerné potvory, abych cítil na své hrudi její tíhu – jako by ztělesňovala noční můru, již jsem neměl síly setřást!

Pod tíží těchto muk ve mne uhasl i poslední nepatrný zbytek dobra. Zlé myšlenky se staly jedinými průvodci mé duše – posedly mne nejtemnější a nejhorší představy. Má dosavadní nevrlost přerůstala v nenávist ke všemu

na světě a k celému lidstvu. Ach, poněvčí se nebohou obětí mých náhle propukajících a zhusta se vracejících výbuchů slepé zuřivosti stávala – ó, jaká hanba – má mlčky trpící žena.

Jednoho dne šla se mnou tato žaluplná trpitelka kvůli nějaké domácí potřebě do sklepa starého domu, který jsme v nouzi obývali. Kočka se po strmých schodech hnala za mnou a málem mne srazila dolů. To mne rozčílilo takovou měrou, že jsem uchopil sekeru (zapomněl jsem zcela na bázeň, která mne až dosud krotila) a rozehnal se po zvířeti – byl bych je jistojistě zabil, kdyby rána dopadla, avšak žena mou ruku zastavila. Tento zásah pohnal mou zuřivost v opravdu ďábelské šílení. Vytrhl jsem se z jejích rukou a zaťal sekerou hluboko do její hlavy. Bez hlesu klesla okamžitě mrtva k zemi.

Hned po dokonání této hnusné vraždy jsem začal s veškerou rozvahou přemýšlet, kam ukrýti mrtvolu. Věděl jsem, že bych ji nemohl ani ve dne, ani v noci odstranit z domu, aniž bych se nevydal všanc podezřívavosti sousedů. Na mysl mi přicházely rozličné plány. Zprvu jsem chtěl mrtvolu rozsekat na malé kousky a pak je jeden po druhém spálit. Pak jsem se zase rozhodl, že vykopu ve sklepě hrob. Vzápětí jsem připadl na to, že nejlépe bude, když ji hodím do studny, jež stála ve dvoře – anebo ji zavřu jako nějaké zboží do bedny a tu dám odnést nosičem. Konečně jsem přišel na myšlenku, jež se mi zdála být mnohem lepší než všechny mé dřívější plány. Rozhodl jsem se, že mrtvolu ve sklepení zazdím, jak to podle historických zpráv činívali se svými oběťmi středověcí mniši.

K provedení této myšlenky se sklep dokonale hodil. Zdivo bylo slabé a teprve nedávno ohozené hrubou maltou, jež ve vlhkém vzduchu dosud nezaschla. Kromě toho byl na jedné zdi výstupek, za kterým se nacházel komín nebo nějaký krb, jež vyzdili a srovnali s ostatními stěnami. Nepochyboval jsem, že se mi podaří na tomto místě snadno vylámat cihly, mrtvolu uložit a celek zazdít tak, jako byl dříve, takže by tu nikdo nic podezřelého nezpovozoval.

A tento předpoklad mne nezklamal. Hasákem jsem cihly snadno vylámával, opřel mrtvolu opatrně o vnitřní zeď, podržel ji v této poloze a vyplnil opět bez námahy celé zdivo, jak bylo původně. Co nejopatrněji jsem si

opatřil maltu, písek a štětiny, připravil z toho omítku, jež byla od té dřívější k nerozeznání, a nahodil jí velmi pečlivě nové zdivo. Když jsem byl s touto prací hotov, měl jsem uspokojivý pocit, že teď je všechno v pořádku. Na zdi nebylo znát ani nejmenší stopy, že by se s ní něco zvláštního stalo. Vyčistil jsem co nejpečlivěji podlahu a pak, hledě na své dílo vítězným pohledem, jsem si řekl: „Aspoň tady nebyla tvá práce marná!“

Hned poté jsem se začal ohlížet po zvířeti, jež bylo příčinou tolikeré mé bídy. Byl jsem pevně rozhodnut, že kočku zahubím. Kdyby mi v tom okamžiku přišla na oči, byl by její osud na místě zpečetěn – avšak zdálo se, že se ten prohnáný tvor, vylekán prudkým výbuchem mé zlosti, střeží přede mnou objevit v mé nynější náladě. Není možné vylíčit, nelze si představit, jakým hluboce uspokojivým pocitem mne naplňovala nepřítomnost nenáviděného zvířete. Neukázalo se ani v noci, a tak mi bylo od jeho příchodu do domu konečně zase dopřáno alespoň jednu noc klidně a ve zdraví prospat. Ano, spal jsem, ačkoli mou duši tížila vražda.

Uplynul druhý i třetí den, a můj démonický sužovatel se dosud neobjevil. Opět jsem dýchal jako svobodný člověk. Úlek zahnal příšeru navždy z mého domu! Neměl jsem ji již spatřit, a byl jsem proto šťasten. Vědomí mého hrozného činu mne vyrušovalo pramálo. Několik dotazů bylo rychle zodpovězeno. I s pátráním po domě se započalo, ale zůstalo bez výsledku. Myslel jsem tedy, že můj příští klid je zabezpečen.

Čtvrtý den po vraždě vešlo do mého bytu zcela neočekávaně několik policejních úředníků a opět bedlivě prohlíželi celý dům. Zůstal jsem při tom úplně klidný a byl pevně přesvědčen, že ono tajemné místo nelze vypátrat, a nepocítil jsem ani stín rozpaků. Úředníci mi nařídili, abych je při prohlídce provázel. Nepřehlédli ani jedinou skulinu, ani jediný kout. Nakonec potřetí nebo počtvrté sestoupili do sklepa. Ani brva se mi nepohnula a mé srdce bilo tak klidně, jako někomu, kdo spí ve své nevinnosti. Doprovázel jsem pány a chodil jsem s nimi od jednoho konce sklepení k druhému. Založil jsem si ruce na prsou a procházel se s lehkou myslí. Policisté byli úplně spokojeni a již se chystali k odchodu. Radost mého srdce byla příliš veliká, než bych ji dokázal úplně zakrýti. Téměř jsem prahl

po tom, abych dal průchod nějaké narážce, jež však měla zároveň policisty utvrdit v přesvědčení o mé nevině.

„Pánové,“ pravil jsem, když společnost stoupala po schodech, „těší mne, že vaše podezření je rozptýleno. Přeji vám všem vlídné sbohem a pro budoucnost snad jen trochu více zdvořilosti. Mimochodem, pánové, toto je velice pevně stavěný dům.“

V šílené touze říci něco upřímného už jsem sotva věděl, co vůbec mluvím. „Řekl bych výborně stavěný dům. Tyto zdi – již chcete odejít, pánové? –, tyto zdi jsou důkladně stavěny.“ A přitom jsem udeřil z pouhé zpupné chlubiivosti holí, kterou jsem náhodou držel, notně do zdiva – právě toho, za nímž stála mrtvola mé milované ženy.

Ó, Bože, proč jsi ke mně nebyl milostiv a neosvobodil mne z drápů starého škúdice! Zvuk hole ještě nedozněl, když se zvnitřku hrobky ozval hlas. Byl to pláč, zpočátku dušený a přerývaný jako vzlykot dítěte, ale rychle přecházející v hlasitý a nepřetržitý křik, naprosto nepřirozený a nepodobající se ničemu lidskému. Vytí i sten, v němž se mísil ďábelský jásos s hrůzným a šíleným zděšením. Něco podobného může pocházet jenom z pekla, kde ve smrtelných mukách vyrážejí hrdla zatracenců své nářky, k nimž se přidává triumfující posměch ďáblů.

Bylo by zbytečné líčit, co se přitom dělo v mém nitru. Odpotácel jsem se takřka v bezvědomí k protější zdi. Policisté strnuli zděšením a hrůzou na schodech. V příštím okamžiku však již tucet silných rukou rozebíral zeď. Ta se zřítila a před očima všech stanula vzpřímená, již silně zetlelá a sedlou krví potřísněná mrtvola. Na její hlavě sedělo s tlamou do široka rozevřenou a s jediným žhnoucím okem ohyzné zvíře, jehož démonické počínání mne strhlo k vraždě a jehož zrádný hlas mne nyní odevzdával katu. Zazdil jsem příšeru do hrobu!

Muž davu

Ce grand malheur, de ne pouvoir être seul.²
—*La Bruyère*³

2 (fr.) Je velké neštěstí nedokázat být sám.

3 Jean de la Bruyère (1645–1696), francouzský filozof, spisovatel a moralista.

Správně se říkalo o jedné německé knize: *es lässt sich nicht lesen*, tedy „to se nedá číst“. Existují určitá tajemství, která se nedají vyslovit. Každé noci na svých ložích umírají lidé a rvou a tisknou ruce strašlivých duchů zpo- vědníků a zírají jim žalostně do očí. Umírají se zoufalstvím v srdci a s křečovitě staženým hrdlem jen kvůli ohavným tajemstvím, jež nemohou vyjevit. Občas na sebe vezme lidské svědomí tak hrůzné břímě, že je lze pohřbít jen v hrobě. A tak je utajená podstata mnoha zločinů.

Nedávno, na sklonku jednoho podzimního večera, jsem seděl u širokého arkýřového okna kavárny D** hotelu v Londýně. Už několik měsíců jsem na tom byl bídě se zdravím, ale nyní jsem se pomalu zotavoval a s vracející se silou ke mně opět přicházela šťastná nálada, která je pravým opakem nudy. Je to nálada bystré a pronikavé chápavosti, kdy vnitřní dění probíhá mozkiem *αχλὺς ος πριυ*.⁴ Dokonale osvěžený intelekt převyšuje vlastní průměrnou schopnost, stejně jako živé a poctivé zásady Leibnizovy⁵ převyšují plané řečnění Gorgiovo.⁶ Jen když člověk dýchal, už to bylo potěšení. Čerpal jsem radost dokonce i z mnohých všeobecně uznávaných pramenů bolesti. Byl jsem klidný a všechno mě silně zajímalo. S doutníkem v ústech a s novinami na klíně jsem se sám bavil skoro celé odpoledne. Buď jsem prohlížel inzeráty, pozoroval jsem míchanou společnost v kavárně, nebo jsem se díval zakouřenými tabulemi oken ven na ulici.

Byla to jedna z hlavních ulic města, na níž po celý den bylo hlučno a živo. Ale jak se stmívalo, dav chodců stále rostl, a když už lampy byly doce- la rozsvícené, mýjely dveře kavárny nepřetržitě dva husté proudy lidí. V této večerní chvíli jsem nikdy předtím nebyl v podobné situaci, a proto pro mě ono neklidné moře lidských hlav představovalo rozkošné a nové vzrušení. Nakonec jsem se vůbec nestaral o to, co se děje uvnitř kavárny, ale úplně jsem se oddal pozorování ulice.

Nejprve jsem sledoval všechno jen povrchně a nedbale. Díval jsem se na chodce jako na jednotnou masu a přemýšlel jsem o jejich vzájemném

4 (řec.) Mlha, která se zdvihla [z očí]. (citát z Homérovy *Iliady*).

5 Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646–1716), německý filozof, vědec, matematik a teolog.

6 Gorgiás z Leontín (483–376 př. n. l.), řecký filozof a rétor, jeden z prvních skeptiků.

vztahu. Nicméně brzy jsem přešel k podrobnostem a vnímal jsem přesně a se zájmem rozdíl v postavách, oblecích, vizáži, chůzi, tvářích i výrazech.

Většina lidí, kteří šli kolem, měla spokojený, seriózní vzhled a zdálo se, že přemýšlejí jen o tom, jak by rychle prošli davem. Měli svrastělá čela a jejich oči rychle kmitaly sem a tam; když do nich vrazil někdo, kdo šel proti, neprojevili ani stín netrpělivosti, upravili si pouze šaty a spěchali dál. Jiní, a bylo jich také dost, se projevovali neklidnými pohyby, měli zardělé obličejce, gestikulovali a hovořili sami pro sebe, jako by cítili, že jsou v bezpečí a o samotě jen proto, že kolem byl tak hustý dav lidí. Když jim někdo překážel v chůzi, a oni byli nuceni proto zastavit své kroky, najednou přestali šeptat, zvýraznili svá gesta a s nepřítomným a přehnaným úsměvem čekali, až se proud lidí pohne dál. Jakmile do nich někdo vrazil, hluboce se mu uklonili a zdáli se být úplně zmatení.

Jinak obě tyto velké skupiny chodců ničím nevynikaly a nebylo na nich také nic zvláštního, až na to, co už jsem o nich říkal. Byli většinou oblečeni decentně, jak se dnes říká. Byli to snad šlechtici, kupci, advokáti, obchodníci, lichváři, spokojení občané, zahaleči nebo lidé plně zaměstnaní svými vlastními záležitostmi, ale i takoví, kteří vedli své obchody na svou vlastní zodpovědnost. Všichni tito lidé mě však příliš nezajímali.

Na první pohled jsem poznal třídu úředníků, dělila se na dva druhy. První byli mladší úředníci pochybných firem, mladí pánové s upjatými kabáty, vyleštěnými botami, dobře napomádovanými vlasy a drzými ústy. Nebudeme si všímat určité obratnosti jejich chování i chůze, které bychom z nedostatku lepšího výrazu mohli říkat „pultismus“. Jinak způsoby těchto lidí byly přesnou napodobeninou toho, co patřilo k dokonalému bontonu před dvanácti či osmnácti měsíci. Nesli na sobě odloženou grácií šlechticů a to je, jak se domnívám, nejlepší charakteristikou této třídy.

Druhá skupina lidí, to byla třída vyšších úředníků solidních firem, zkrátka „stará dobrá škola“. Nikdo se v nich nemohl zmylit. Poznali se podle černých nebo hnědých kabátů a kalhot, nosili bílé vázanky a vesty, široké solidní boty a silné punčochy nebo kamaše. Skoro všichni byli alespoň částečně plešatí a pravé ucho, za které si po dlouhá léta zasunovali pera, jim

podivně odstávalo. Všiml jsem si, že vždy smekali a znovu si nasazovali klobouk oběma rukama a nosili zlaté hodinky staromódního solidního tvaru s krátkými řetízkami. Tito lidé měli v sobě jakousi strojenou úctyhodnost, jestli ovšem může být strojenost tak úctyhodná.

Pak se tu vyskytovali jednotlivci okázalého zjevu. Snadno jsem pochopil, že patří k elegantním kapsářům, kteří zaplavují všechna velká města. Pozoroval jsem toto panstvo s velkou zvědavostí a jen těžko jsem si dovedl představit, že je skuteční gentlemani mohou omylem pokládat za skutečné gentlemany. Objem jejich manžet a jejich přehnaná nenucenost by je musely ihned prozradit.

Všichni tito podvodníci, a objevil jsem jich nemálo, byli lehce k poznání. Nosili rozmanité šaty, počínaje oděvem obratného taškáře se sametovou vestou, pestrým kapesníkem, pozlaceným řetízkem a nápadnými knoflíky a konče černým oblekem svědomitého kněze, neboť nic jiného není tak úctyhodné a nenápadné. A přece měli všichni určitý společný rys – podivně nahnědlou a zduřelou pleť, kalné oči, bledé a sevřené rty. Ostatně ještě tu byly další dvě známky, podle kterých jsem je vždycky poznal – opatrně tlumený tón hlasu a více než obvyklé rozpětí palce, a to v pravém úhlu k ostatním prstům.

Když jsem studoval společnost těchto podvodných šibalů, všiml jsem si velmi často ještě jednoho druhu lidí s poněkud odlišnými zvyky, ale nicméně byli to přece jen také ptáci stejného peří. Mohli bychom je definovat jako gentlemany, kteří žijí ze své vtípnosti. Zdálo se, že vykořisťují obecnost pod dvěma prapory, jako dandyové a jako vojíni. První se vyznačují dlouhými vlasy a úsměvy, druzí nosí šosaté kabáty a tváří se zamračeně. Když jsem ve svých úvahách sestupoval dál po žebříku, kterému se říká šlechtictví a uhlazené mravy, našel jsem pro svá pozorování temnější a hlubší témata.

Viděl jsem židovské podomní obchodníky s bystrými a zářivými očima, ačkoli jinak celý jejich obličej vyjadřoval jen poníženou pokoru. Dotěrné pouliční žebráky, jak se říká od řemesla, kteří se mračili na žebráky lepšího druhu, jež jen zoufalství bídy vyštvalo do ulic, kde hledali milosrdenství. Slabé a příšerné mrzáky s pečeti smrti ve tváři, kteří se vrávoravě proplétali

davem a dívali se každému dychtivě do obličeje, jako by hledali alespoň stín útěchy nebo poslední zbytek ztracené naděje. Skromné mladé dívky, které se vracely ze své pozdní práce do svých bezútěšných domovů a ani ne tak opovržlivě, jako spíše s hrůzou a se slzami v očích couvaly před dotěrnými pohledy, a dokonce i dotyky ničemů, kterým se nemohly vyhnout. Městské ženy všech tříd a různého stáří, dokonalé krásy v prvním rozpuku ženství, že si člověk vzpomněl na postavy a sochy z Lukianových⁷ děl, s povrchem z perského mramoru, jejichž vnitřek je však vyplněn bahnem. Hnusné, nakažené a navždy ztracené lidské trosky v hadrech. Viděl jsem vrásčité, silně nalíčené a šperky ověšené staré čarodějnice, které marně chytaly dávno ztracené mládí; ještě ani nevyvinuté dítě, jež bylo na to vše už dávno zvyklé; malou adeptku strašlivé koketérie této živnosti, která přímo hořela dychtivou ctižádostí, aby byla zařazena jako rovnocenná mezi své starší družky v neřesti. Viděl jsem také mnohé a nepopsatelné, nesouvisle blekotající opilce v záplatovaných hadrech, s potlučenými obličejí a s tupýma očima, i jiné, ve skutečných, i když špinavých šatech, s nepevnou hůlkou, silnými smyslnými rty a dobrosrdečnou rudou tváří, a také další, oblečené v šatech, které kdysi bývaly dobré, a dokonce i nyní je měli pečlivě vykartáčované; muže s ukrutně bledými tvářemi a hnusně zrudlýma a chtivýma očima, kteří kráčeli až nepřirozeně pevným a pružným krokem a křečovitě se chytali chvějícími se prsty všeho, na co jen dosáhli, zatímco se prodírali davem.

Pak tu byli ještě paštičkáři, nosiči uhlí, kominíci, pouliční muzikanti, muži, kteří ukazovali opice, kramáři i písničkáři, ti, již je prodávali, i ti, kteří jen zpívali, řemeslníci i unavení dělníci a nad tím vším se rozléhal hluk a lomoz, až člověku hučelo v uších a zrak přecházel.

A jak houstlo šero večera a noci, tak ztemněla i tato scéna. Nejenže se obecný charakter celého davu podstatně změnil, neboť všechny ušlechtilější tváře postupně zmizely a vynořily se nepřijemné a odporné postavy všech neřestí, tak jak je temnota vynášela z jejich doupat, ale i paprsky plynových lamp, které dříve jen slabě skomíraly v mizejícím denním světle, nyní

7 Lukianos ze Samosaty (cca 120–180), starověký rétor, satirik a filozof.

přemohly a osvětlovaly vše svým nápadným a křiklavým leskem. Všechno bylo tmavé, ale oslňující jako ten druh ebenu, k němuž byl přirovnáván Tertullianův⁸ sloh.

Při tomto fantastickém osvětlení jsem bedlivě pozoroval jednotlivé obličej. I když jsem mohl zahlédnout každou tvář pouze letmo, přece se mi zdálo, že ve svém podivném duševním stavu bych často mohl i v tom krátkém pohledu přečíst celou historii několika dlouhých let.

Seděl jsem s přitisknutým čelem na skle a byl jsem plně zaměstnán pozorováním davu, když vtom náhle se mi přímo před očima objevila tvář sešlého, pětadesát- až sedmdesátiletého muže. Tvář, která na sebe svým zvláštním výrazem naráz strhla všechnu moji pozornost. Nikdy předtím jsem nic podobného neviděl. Vzpomínám si, co bylo mojí první myšlenkou, když jsem toho člověka spatřil... Kdyby ji vídal Retzsch,⁹ jistě by uznal, že je lepší než jeho vlastní obraz ďábla.

A zatímco jsem rozebíral výraz tohoto obličej, po krátkém okamžiku, co jsem jej spatřil, mi hlavou probleskly zmatené a paradoxní myšlenky o tom, co asi vyjadřuje. Nacházela se tu velká duševní síla, chudoba, chamtivost, chladná zlomyslnost, krvežíznivost, veselí, ustavičná hrůza a hluboké, nesmírné zoufalství.

Byl jsem podivně vzrušený, ohromený i okouzlený. „Jaký fantastický příběh,“ řekl jsem si, „se asi skrývá v této hrudi!“ Pak mě přepadla nezkrotná touha, abych toho člověka ještě jednou spatřil a abych se o něm dozvěděl více. Rychle jsem si oblékl svrchník, popadl svůj klobouk a hůl, vyběhl na ulici a prodíral jsem se davem ve směru, kterým se muž vydal, neboť mezi tím už mi zcela zmizel z dohledu.

Zanedlouho jsem ho konečně spatřil, přiblížil jsem se k němu a těsně, ale opatrně jsem ho sledoval, tak abych nevzbudil jeho pozornost.

Nyní jsem si ho mohl lépe prohlédnout. Byl malý, velmi hubený a pravděpodobně asi také velmi slabý. Jeho oblek byl celkem špinavý a potrhaný, ale jak ho chvílemi osvětlovalo prudké světlo lampy, viděl jsem, že jeho prá-

8 Quintus Septimius Florens Tertullianus (cca 160–220), křesťanský spisovatel a učenec.

9 Friedrich August Moritz Retzsch (1779–1857), německý malíř a výtvarník.

dlo, ač už značně špinavé, bylo přece jen ušito z krásné látky. Byl zahalený do cestovního kabátu, koupeneho patrně z druhé ruky. Měl jej zapnutý až vysoko ke krku, ale buď mě šálil zrak, anebo jsem skutečně zahlédl trhlinou kabátu dvojí záblesk světla – z diamantů a z dýky. To jen zvýšilo moji zvědavost a já jsem se rozhodl, že se pokusím toho cizince všude sledovat.

Nyní už nastala úplná noc a nad městem visela hustá a vlhká mlha. Brzy se spustil silný a vytrvalý déšť.

Při té změně počasí se celý dav jako by zavlnil a vzrušil a během okamžiku se skryl v moři deštníků. Kolísání, strkání i všeobecný šum se znásobily. Pokud se mě týče, já jsem si deště příliš nevšímal, neboť mými nervy opět cukala stará nervová horečka, kterou jsem kdysi prodělal, a tak mi současná vlhkost vzduchu byla až příliš nebezpečně příjemná.

Uvázal jsem si přes ústa kapesní šátek a kráčel jsem dál. Asi půl hodiny se starý muž namáhavě prodíral hlavní ulicí; chvílemi jsem kráčel skoro těsně vedle něho ze strachu, abych ho neztratil. Ani jednou neotočil hlavu a nepodíval se zpět, a tak mě vůbec nezpovozoval.

Po chvíli se dostal do příčné ulice, kde bylo také mnoho lidí, ale přece nebyla tak přeplněná jako hlavní třída, kterou jsme právě opustili. Nyní se celé jeho chování změnilo. Šel volněji, zdánlivě bezúčelně a váhavě. Bez zřejmého důvodu stále znovu přecházel z jedné strany ulice na druhou. Zástup lidí tu byl stále tak hustý, že jsem ho musel těsně sledovat. Ulice byla dlouhá a úzká a on po ní kráčel asi hodinu. Za tu dobu chodci pozvolna mizeli, až jich tu bylo asi jen tolik, jako jich bývá v poledne na Broadwayi blízko parku, takový je rozdíl v počtu obyvatel Londýna a nejživějšího amerického města.

Podruhé se otočil. Ocitli jsme se na skvěle ozářeném a lidmi přeplněném náměstí. Cizinec se opět začal chovat tak jako dříve. Svěsil hlavu a jeho oči se divoce dívaly zpod svráštělého obočí na všechny lidi kolem. Jistě a houževnatě se prodíral vpřed. K mému nemalému údivu jsem zjistil, že obešel náměstí po jeho obvodu, obrátil se a vracel se zpět stejným směrem. Ještě více jsem však žasl, když jsem viděl, že opakuje celou tuto procházku několikrát, a jednou mě při svém náhlém obratu skoro přistihl.

Další okruh trval asi hodinu a ke konci jsme potkávali mnohem méně chodců než dříve. Hustě přšelo a také se výrazně ochladilo. Lidé se vraceli domů.

S netrpělivým pohybem přešel poutník do postranní, skoro liduprázdné ulice. Asi tak o čtvrt míle dále zrychlil krok a v tuto chvíli kráčel tak čile, že bych to byl nikdy u takového starce nepředpokládal. Tento jeho pohyb mi také značně ztěžoval jeho pronásledování. Po několika minutách jsme došli k širokému a živému tržišti, kde se cizinec zřejmě dobře vyznal. Zde se opět zdánlivě bezúčelně prodíral zástupem kupců a prodavačů.

V těchto místech se toulal asi půl druhé hodiny a já jsem byl nucen chovat se velmi opatrně, abych ho neztratil z dohledu anebo nevzbudil jeho pozornost. Naštěstí jsem měl gumové přezůvky, a tak jsem se pohyboval docela tiše. Ani na okamžik si nevšiml, že ho hlídám. Procházel od stánku ke stánku, neptal se na cenu zboží, vlastně nepromluvil ani slovo, jen jako by pozoroval všechny předměty divokým a nepřítomným pohledem. Jeho chování mě nyní už natolik udivovalo, že jsem se rozhodl, že se od něj neodtrhnu, dokud plně neuspokojím vlastní zvědavost.

Hodiny na věži silnými údery odbíjely jedenáct a celá společnost rychle opouštěla tržiště. Jeden kupec, který právě zatahoval závěs svého krámu, nechtěně vrazil do starého muže. Zpozoroval jsem, jak se můj neznámý silně zachvěl. Hned nato opět skočil doprostřed ulice, úzkostlivě se rozhlédl kolem sebe, načež s neuvěřitelnou rychlostí proběhl spoustou křivolakých a opuštěných uliček, až jsme se znovu dostali k hlavní třídě, odkud jsme vyšli k ulici, kde stál D** hotel.

Ale nyní už tato ulice vypadala jinak. Byla sice pořád jasně ozářena plynovými svítilnami, ale jen tu a tam jsme zahlédli nějakou postavu osamělého chodce. Pořád hustě přšelo. Cizinec zbledl. Popošel ještě několik kroků dále po kdysi tak živé třídě a pak se s těžkým povzdechem obrátil směrem k řece. Propletl se několika odlehlými uličkami, až konečně došel k jednomu velkému divadlu.

Právě se končilo představení a obecnost se proudem valilo ven na ulici. Viděl jsem, jak starý muž zajíkávě vydechl, jako by zalapal po vzduchu, a hned

vzápětí se vrhl do proudu lidí. Zdálo se mi ale, že jeho zoufale stažená tvář se přitom poněkud vyjasnila. V tu chvíli opět sklonil hlavu na prsa a zase se zdál být takový, jako když jsem ho zahlédl poprvé. Zároveň jsem si všiml, že zamířil stejným směrem, kam se pohybovala většina lidí vycházejících z divadla. Avšak musím říci, že celkově jsem se v jeho počínání vůbec nevyznal.

Ale jak kráčel dále, hlouček lidí se pozvolna rozptýlil a jemu se znovu vrátil jeho neklid i rozmrzelost. Chvíli těsně sledoval společnost asi deseti či dvanácti hýřilů, ale z této skupiny postupně mizel jeden po druhém, až tu zbyli jen tři, kteří zamířili do úzké šeré a pusté uličky. Cizinec se zastavil a na chvíli se hluboce zamyslel. Pak velmi vzrušeně a rychle proběhl ulicí, jež nás přivedla až na okraj města do čtvrtí, které se velmi lišily od těch částí města, kde jsme až dosud chodili.

Byla to nejhluchnější čtvrť Londýna, kde vše ukazovalo na tu nejžalostnější bídu a nejzoufalejší život. Při matném světle nahodile postavených svítlen bylo vidět klátící se vysoké jakoby antické, dřevěné a ztrouchnivělé domky. Byly rozestavené tak rozmarně a v různých směrech, že člověk jen stěží poznával cestu vedoucí mezi nimi. Kameny z dlažby tu ležely různě poházené, jak je z jejich místa vytlačila bujně rostoucí tráva. V páchnoucích stokách hnilo šedivé bahno a špína.

Celé ovzduší bylo přesyceno bídou a zločinem. A přece, jak jsme pospíchali dále, i zde se postupně ozývaly zvuky lidského života. Nakonec se našim očím naskytl pohled na velký zástup těch nejopuštěnějších tvorů z celého Londýna, kteří se potulovali kolem.

Nálada starého muže se opět zlepšila. Vzplanula jako lampa, jež se už přibližovala k hodině své smrti. On znovu vykročil pružným krokem. Náhle jsme zahrnuli za roh ulice. Okamžitě nás zaplavil proud světla, neboť jsme stáli před jedním z největších předměstských chrámů obžerství, před chrámem ďábla, tedy ginu.

Na východě už skoro svítalo, ale mnoho nešťastných a zchátralých opilců se nevkusně naparáděnými dveřmi tlačilo dovnitř i ven.

S tlumeným výkřikem radosti se starý muž prodral dovnitř, znovu se proměnil a choval jako poprvé. A opět zcela bezúčelně procházel davem lidí.

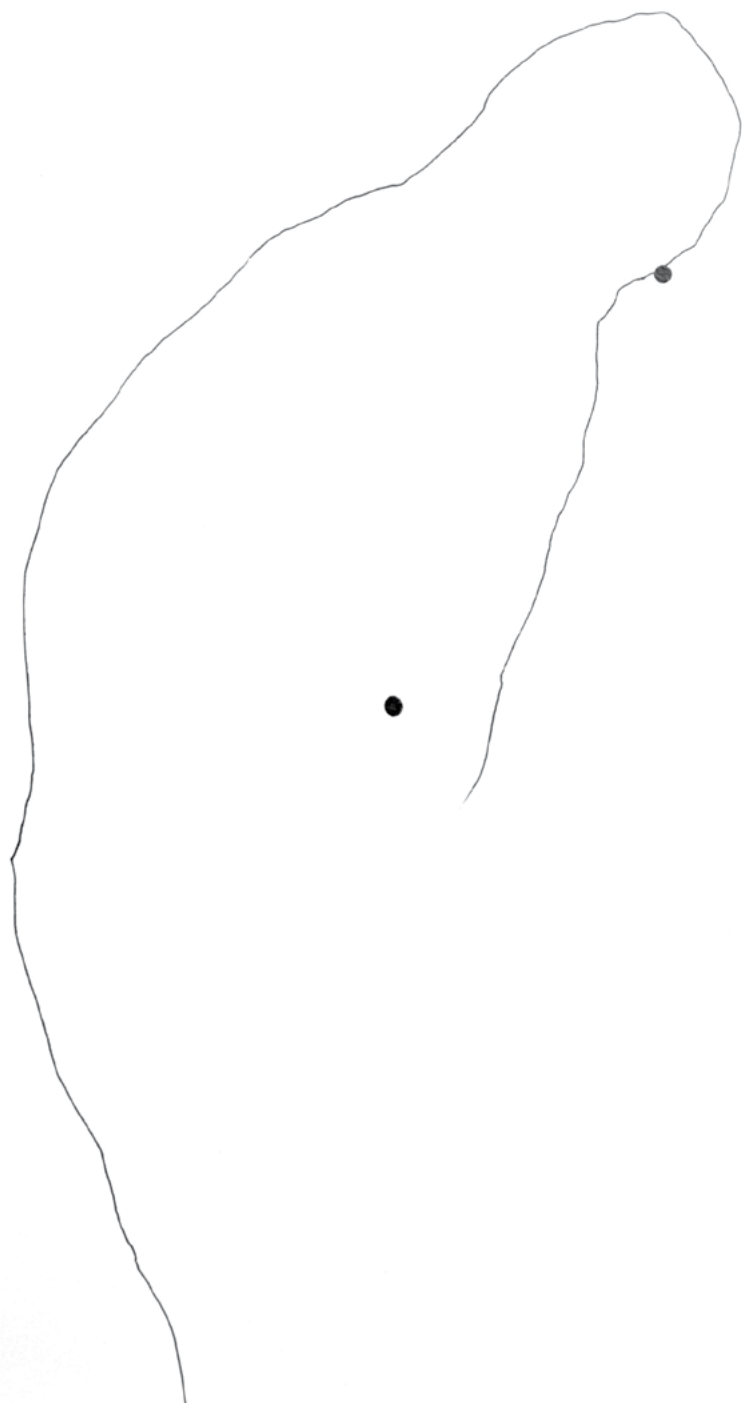
Nicméně nezaměstnával se tu nijak dlouho, neboť během několika minut všeobecný nával u dveří jasně dokazoval, že hostinský hodlá zavírat.

Ve tváři této podivné bytosti, kterou jsem tak houževnatě sledoval, jsem nyní spatřoval snad více než jen zoufalství. Ale neznámý ani chvíli neváhal a vrhl se s šílenou energií zpět, odkud jsme přišli, do středu mohutného Londýna. Lehce se pohyboval rychlými a dlouhými kroky, zatímco já jsem ho s hlubokým úžasem následoval a znovu jsem se pevně rozhodl, že neza nechám svého pátrání, neboť mě celého pohltilo.

Slunce už vyšlo, ale my jsme šli dál a opět jsme se dostali na nejživější tržiště tohoto hustě obydleného města, do ulice D** hotelu, která zase ožila lidským hlukem a shonem, určitě ne menším, než jak jsem ho tu opouštěl předchozí večer. A ještě dlouho jsem zde vytrvale pokračoval ve svém pronásledování svého neznámého. A on zase jako dříve přecházel sem a tam a po celý den tuto hřmotnou a hlučnou ulici neopustil.

Ale jak se skláněly stíny druhého večera, už jsem byl k smrti unavený. A tak jsem se zastavil těsně před poutníkem a zíral jsem mu upřeně do tváře. Nezpozoroval mě a pokračoval ve své posvátné pouti. Já jsem ho už nesledoval. Zůstal jsem stát v hlubokém přemýšlení. „Ten starý muž,“ řekl jsem sám sobě nakonec, „je typ a génius zločinu.“ Nesnese, aby byl sám. Je to muž davu. Marně ho sleduji, protože se nedozvím nic ani o něm, ani o jeho skutcích. Nejhorší srdce na světě je snad větší kniha než *Hortulus animae*¹⁰ a snad je jedním z největších Božích milosrdenství, že *es lässt sich nicht lesen*.

10 Modlitební kniha, velmi populární počátkem 15. století.

Probuzení z mesmerického¹¹ spánku

11 Hypnotického.

Jakkoli prameny mesmerismu¹² dosud zahaluje určitá pochybnost, jeho překvapující účinky se dnes téměř všeobecně uznávají. Pouze bezvýznamný a neužitečný hlouček lidí o nich pochybuje, a to ještě spíše ze zvyku. Je zbytečné, abych ještě nyní mařil čas dokazováním toho, že člověk pouhým tréninkem vlastní vůle může působit na svého bližního tak, že ho dokáže přivést do zcela zvláštního stavu, jenž se velmi podobá smrti, nebo alespoň se jí podobá více než kterýkoli jiný normální stav, který známe. V konečném důsledku to vypadá tak, že osoba, na niž někdo takto působí, dokáže jen slabě a s námahou používat své vnější smyslové orgány, ačkoli se zbystřenou schopností vnímá věci, které nejsou v dosahu jejích fyzických orgánů. Dělá to způsobem, který se dosud obecně pokládá za neznámý. A tak kromě toho, že se její duševní schopnosti podivuhodně zvyšují, rostou její sympatie k osobě, jež na ni takto působí, a konečně její citlivost na toto působení vzrůstá tím více, čím častěji se tento stav opakuje, a neobyčejné zjevy, které jsou tímto působením vyvolávané, jsou o to patrnější a určitější.

Jak už jsem řekl, bylo by zbytečné dokazovat zákony mesmerismu a nebudu tím dnes čtenáře obtěžovat. Můj záměr je zcela jiný. Něco mě nutí k tomu, abych odhodil předsudky a bez všech poznámek čtenáři zprostředkoval velmi zajímavý rozhovor mezi mnou a osobou uvedenou do mesmerického polospánku.

Dlouho jsem konal na panu Vankirkovi mesmerické pokusy, až se u něj konečně dostavila ona obvyklá zbystřená vnímavost charakteristická pro mesmerický stav. Pan Vankirk už po několik měsíců zápasil s nevléčitelnými úbytěmi,¹³ jejichž strašlivé útrapy jsem mu svým uměním zmírňoval. Ve středu večer jsem byl opět povolán k jeho loži.

Nemocný trpěl prudkými bolestmi v krajině srdeční a dýchal velmi námahavě. Měl všechny příznaky záduchy. Během podobných záchvatů nalézal úlevu v tom, že si na bolestivá místa přikládal hořčicové obklady, ale ty se této noci mýjely účinkem.

¹² Léčení živočišným „magnetismem“, potažmo sugescí a hypnózou podle francouzského lékaře F. A. Mesmera (1734–1815).

¹³ Tuberkulóza.

Když jsem vkročil do jeho pokoje, vítal mě s veselým úsměvem, a ačkoli bylo zřejmé, jak nesmírně trpí, jeho mysl se zdála být úplně klidná.

„Poslal jsem dnes večer pro vás,“ řekl mi, „ne proto, abyste mi poskytli tělesnou úlevu, ale spíše abyste utišil mé pochybnosti, které mi už jistou dobu působí mnoho úzkosti a zmatku. Nebudu vám říkat, jak skeptický jsem až dosud byl v otázce nesmrtnosti duše, a přece nemohu popřít, že právě v možnosti existence takové duše, kterou jsem popíral, jsem vždy nalézal jakési nejasné tušení vlastního bytí. Ale toto tušení se nikdy nezměnilo v přesvědčení. To se však neslučuje s mým rozumem.

Všechny pokusy rozřešit tuto otázku logickým pátráním měly pouze jediný výsledek, že totiž moje skepse neustále vzrůstala. Radili mi, abych studoval Cousina.¹⁴ Studoval jsem jeho vlastní díla i jeho evropské a americké ohlasy. Dalí mi *Charlese Elwooda* od pana Brownsona.¹⁵ Četl jsem to s hlubokou pozorností. Nakonec jsem shledal, že všechny závěry v knize jsou logické, ale části, které logiku postrádaly, byly naneštěstí důvody, které nevěřícího hrdinu knihy k těmto závěrům vedly. Zdá se, že autorovi díla se ani nepodařilo, aby přesvědčil sám sebe. Ke konci dokonce zapomínal na to, co řekl na počátku. Zkrátka brzy jsem poznal, že pokud má člověk být přesvědčen o své nesmrtnosti pomocí rozumných závěrů, že se to nikdy nestane na základě pouhé abstrakce, která byla tak dlouho oblíbena u anglických, francouzských a německých moralistů. Abstrakce baví a cvičí naši mysl, ale nemá na ni žádný vliv. Jsem přesvědčen o tom, že zde na zemi nás alespoň filozofie bude marně vyzývat, abychom hleděli na vlastnosti jako na věci.

Opakuji tedy, že jsem měl pouze neurčité tušení, nikoli důvěru založenou na rozumném uvažování. Ale později se k mému údivu dostavilo jakési prohloubení a sblížení tohoto pocitu s racionálními důvody, takže jsem je náhle nedovedl od sebe dobře rozlišit. Jsem nakloněn tomu, hledat příčiny toho všeho v mesmerickém působení. Nedovedu svůj myšlenkový posun vysvětlit lépe než domněnkou, že právě mesmerické vzrušení způsobuje, že dovedu

¹⁴ Victor Cousin (1792–1867), francouzský filozof, zakladatel eklektismu.

¹⁵ Orestes Augustus Brownson (1803–1876), americký filozof, řečník a spisovatel.

vnímat řadu jevů, které jsou sice v mém abnormálním stavu přesvědčivé, ale které jak tomu v podobných případech bývá, přímo nezasahují do mého bdělého stavu, snad jen svým účinkem. V polospánku stojí úvahy a závěry, příčiny a následky rovně vedle sebe. Octnu-li se však v normálním stavu, zmizí příčiny a zůstávají tu pouze následky, a to ještě pouze částečně.

Tyto úvahy mě také přivedly k myšlence, že bychom možná docílili zajímavých výsledků, kdyby mi někdo ve spánku položil několik vhodných otázek. Máte rozsáhlé vědomosti týkající se všeho, co se vztahuje k mesmerickému spánku. Často jste se zmiňoval o hlubokém sebepoznání, které se projevuje v polospánku. A právě toto sebepoznání nám může dát určitá vodítka pro otázky, jimž bychom se měli věnovat.“

Samozřejmě že jsem s takovýmto návrhem souhlasil, a několika kroky jsem pak uvedl pana Vankirka do mesmerického spánku. Okamžitě začal dýchat volněji a zdálo se, že jeho fyzická muka ustoupila. Vzápětí mezi námi proběhl tento rozhovor.

Já: „Spíte?“

V.: „Ano... Ne. Přál bych si, abych spal tvrději.“

Já: „Spíte nyní?“ (Učinil jsem před ním ještě několik pohybů.)

V.: „Ano.“

Já: „Jak se skončí vaše nemoc?“

V.: (po dlouhém váhání a s přemáháním) „Musím zemřít.“

Já: „Rmoutí vás pomýšlení na smrt?“

V.: (velmi rychle) „Ne, vůbec ne!“

Já: „Jste tím potěšen?“

V.: „Kdybych byl vzhůru, zemřel bych rád, ale teď to není zapotřebí. Mesmerický stav je tak blízky smrti, že mi stačí.“

Já: „Byl bych rád, kdybyste mi svá slova blíže vysvětlil, pane Vankirku.“

V.: „Rád bych to udělal, ale vyžaduje to více námahy, než jsem schopen snést. – Neptáte se jasně.“

Já: „Jak se mám tedy ptát?“

V.: „Musíte začít od začátku.“

Já: „Od začátku, ale kde je začátek?“